

УДК 327.8:327.821

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.21>

ПОЗИЦІЯ СРСР В УМОВАХ НАРОСТАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ НАПЕРЕДОДНІ ШЕСТИДЕННОЇ ВІЙНИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Фісанов Володимир,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID ID: 0000-0001-6550-8903

У статті досліджуються особливості позиції тодішнього політичного керівництва СРСР навесні 1967 р. в умовах наростання міжнародної кризи на Близькому Сході, зокрема ставлення радянської дипломатії до головних регіональних гравців – Єгипту та Ізраїлю з урахуванням позиції США.

Зокрема, підкреслено, що у складній і суперечливій ситуації, яка складалася тоді на Близькому Сході, СРСР ураховував протиріччя не тільки в стані «імперіалістів», а й слідкував за перебігом політичних настроїв «нових» арабських друзів. У цьому контексті важливий той факт, що Москва все-таки у багатьох моментах хоча й підтримувала арабські країни в їх протистоянні з Ізраїлем, який іде (що відзначалося у дипломатичних документах) «у фарватері імперіалістичної політики», однак не бажала доводити близькосхідну ситуацію до критичної межі.

У висновках зазначено, що Шестиденна війна на Близькому Сході, точніше її результати, стали стимулом для основних політичних акторів у пошуку компромісних рішень у врегулюванні ситуації у регіоні. Наслідком саме таких кроків стали єгипетсько-ізраїльський мирний договір (1979) та аналогічний договір з Йорданією, укладений у 1994 р.

Автор підкреслює також, що у своїй далекосяжній близькосхідній політиці в 50-ті та 80-роки минулого століття СРСР особливу увагу приділяв відносинам із двома арабськими державами у регіоні Близького Сходу – Єгиптом та Сирією, підтримуючи їх у протистоянні з Ізраїлем.

Разом із тим певні тактико-дипломатичні акценти у протистоянні США та СРСР були зіставлені під час відомої зустрічі О. Косигіна та Л. Джонсона в Гласборо 23–25 червня 1967 р. Ця зустріч підвела своєрідну тимчасову межу під черговим раундом протистояння наддержав у регіоні. Для США перемога Ізраїлю означала тоді певні дипломатичні та іміджеві мінуси, адже на Близькому Сході відбувся безпрецедентний ріст антиамериканських настроїв. Співчуття Єгипту, Сирії та Йорданії виявили навіть консервативні арабські режими. Згодом компромісна позиція СРСР і США знайшла відображення у відомій миротворчій резолюції РБ ООН № 242.

Ключові слова: СРСР, США, арабо-ізраїльський конфлікт, ОАР, Ізраїль, Шестиденна війна 1967 р., Близький Схід.

Fisanov Volodymyr. The USSR's position amidst growing military and political crisis on the eve of the Six-Day War in the Middle East

The article examines the peculiarities of the position of the current political leadership of the USSR in the spring of 1967, in the minds of the growing international crisis, and the close positioning of Soviet diplomacy to the main regional leaders. Egypt and Israel to reconcile the US position.

It is emphasized that in the complex and super-sensitive situation that developed at the close convergence, the USSR was not only in the camp of the “imperialists”, but also following the crossover of the field typical sentiments of the “new” Arab friends. In this context, the important fact is that Moscow still has many moments, wanting and supporting the Arab countries in their conflict with Israel, which is (as indicated in diplomatic documents) “in the fairway of imperialist and politicians,” however, she did not hesitate to bring the similar situation to critical boundaries.

It has been established that the Six Days War, or more precisely its results, became an incentive for the main political actors to seek compromise solutions to the regulatory situation in the region. The most significant successors were the Egyptian-Israeli peace treaty (1979) and a similar agreement with Jordan, signed in 1994.

The author also emphasizes that the USSR's far-reaching and close policy in the 50s and 80s of the last century gave special respect to the relations with the two Arab powers in the region of close proximity – Egypt and Syria, supporting their relations with Israel.

At the same time, the tactical-diplomatic accents of the US and USSR were created under the watch of O. Kosigin and L. Johnson in Glassboro on 23-25 June 1967. This summit brought about a period of time between the last round of resistance in the region. For the United States, victory over Israel meant both diplomatic and image disadvantages. At the Middle East, there was an unprecedented rise in anti-American sentiment. Together with Egypt, Syria and Jordan, conservative Arab regimes emerged. Over the years, the compromise position of the USSR and the USA was reflected in the UN Security Council's peacekeeping resolution № 242.

Key words: USSR, USA, Arab-Israeli conflict, OAR, Israel, Six-Day War of 1967, Middle East.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні у міжнародній політиці існує принаймні два довготривалі регіональні конфлікти, котрі виникли після Другої світової війни – Корейський та на Близькому Сході. Причому нещодавно відбулося нове трагічне загострення останнього: крайні ісламісти ХАМАСу несподівано атакували Ізраїль, і це викликало новий виток військового та політичного протистояння у регіоні, маючи наслідком серйозні людські жертви з обох боків і гуманітарну катастрофу у секторі Газа. Один із сучасних лідерів ХАМАСу Мохаммед Деїф жорстко налаштований на те, щоб змінити природу ізраїльсько-арабського конфлікту саме за допомогою насильства. З іншого боку, ізраїльські політики вважають, що сучасний трагічний перебіг подій завершив багаторічну практику компромісів і домовленостей між Ізраїлем і представниками ХАМАСу: «Тепер не буде жодного перемир'я, а лише відплата». Ба більше, існує серйозна загроза ескалації конфлікту, якщо ліванський рух «Хезболла», підтриманий Іраном, скоординує свої дії з ХАМАСом.

У такому контексті звернення до історії розгортання конфлікту на Близькому Сході, зокрема до аналізу позицій та ролі провідних регіональних і міжнародних акторів на різних його етапах, видається цілком виправданим як з історичного погляду, так і в контексті розвитку сучасної політичної ситуації у регіоні. У цьому разі йдеться про більш детальне з'ясування особливостей позиції СРСР напередодні воєнно-політичних подій Шестиденної війни 1967 р.

Аналіз джерел та останніх публікацій. У сучасній українській історіографії проблеми Близькосхідного конфлікту, зокрема події 1967 р., аналізуються з різних боків. Вітчизняний дослідник Кирило Каштанов дослідив ставлення офіційного Вашингтону стосовно позиції СРСР в умовах розгортання міжнародної кризи [1]. Вповні можна погодитися з його думкою, що Шестиденна війна вважається «рубіжною в історії Близького Сходу», причому її наслідки повністю не ліквідовано досі. Розгром арабів утретє поспіль мав довгострокові наслідки не лише для арабо-ізраїльського протистояння, а й для відносин наддержав із суб'єктами регіону. До того ж роль Москви у розв'язуванні (або ж стримуванні) кризи, зокрема деякі окремі моменти конфлікту, недостатньо повно та глибоко висвітлено у науковій літературі [1]. Дослідниця Вікторія Шібель проаналізувала важливі аспекти палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту в історичній ретроспективі [2].

Поміж документальних джерел назвемо збірку архівних документів радянської доби, яка дає змогу глибше зрозуміти «суттєві аспекти близькосхідної політики СРСР» кінця 50-х–60-х років [3].

Під час роботи над статтею автор використав також видану в Єрусалимі класичну працю Р. та У. Черчилля, у якій особливо підкреслено, що близькосхідна політика США починаючи з 50-х років ХХ ст. була до курйозу суперечливою, що, можливо, пояснюється розбіжностями між двома відповідальними інстанціями – державним департаментом та ЦРУ [4]. Використано цікаві матеріали публіцистичної статті А. Кречетнікова, розташованої на сайті Бі-Бі-Сі й присвяченої 50-річчю Шестиденної війни та аналізу її наслідків [5]. Боротьба на Близькому Сході, як слушно відзначає у лондонському виданні двотомної праці Х. Герцог, «не могла залишатися чисто локальною, оскільки впливала на мир у всьому світі: з військової та політичної точки зору вона була частиною глобального конфлікту між Заходом та Сходом» [6, с. 17].

Мета статті полягає у більш детальному аналізі (із залученням документів та експертних оцінок) позиції тодішнього політичного керівництва СРСР в умовах наростання міжнародної кризи на Близькому Сході навесні 1967 р., зокрема вияснення ставлення радянської дипломатії до головних регіональних гравців – Єгипту та Ізраїлю.

Виклад основного матеріалу. У своїй далекосяжній близькосхідній політиці у 50-і та 80-ті роки минулого століття СРСР особливу увагу приділяв відносинам із двома арабськими державами у регіоні Близького Сходу – з Єгиптом та Сирією. Після смерті Сталіна саме М. Хрущов побачив в «арабському національно-визвольному русі» серйозний інструмент у протиборстві Заходу і насамперед США з метою створення енергетичної кризи та вбивання клину у стосунки молодих арабських націоналістів з Європою та Сполученими Штатами.

У той період панісламістські настрої президента Насера, який уважав саме Єгипет безумовним лідером арабських країн, були підтримані Дамаском, тому що в обох близькосхідних сусідів були спільні вороги – колишні європейські колонізатори та Ізраїль. Як відомо, був навіть невеликий часовий проміжок (із 1958 до 1961 р.), коли Єгипет і Сирія об'єдналися в єдину державу – ОАР. Однак арабський дуалізм не витримав випробування часом через надмірні претензії Єгипту на провідну роль у цьому союзі.

Узагалі підкреслимо, що міжарабська єдність досить часто залишається скоріше міфом, аніж політичною реальністю. До прикладу, сирійсько-йорданські стосунки геть не завжди були безхмарними. Так, у вересні 1960 р. агенти Насера вбили прем'єр-міністра Йорданії Хаза ель-Маджалі (представника

впливової бедуїнської родини), який виступав проти єгипетського президента. Сирія, як відомо, діяла тоді у тісному союзі з Єгиптом. Король Хусейн, глибоко вражений загибеллю свого прем'єр-міністра, вирішив відомстити, зосередивши три бригади (основну частину йорданської армії) на сирійському кордоні та готуючись до вторгнення. Тоді, як згадує Х. Герцог, представники короля Йорданії потай звернулися до Ізраїлю, користуючись його посередництвом як голови ізраїльської військової розвідки, й повідомили про підготовку вторгнення. Йорданія вимагала певних гарантій, що Ізраїль не скористається оголенням йорданських прикордонних позицій. Американському та британському послам в Аммані ледь удалося відговорити Хусейна від вторгнення, ураховуючи реальне співвідношення між силами Сирії та Йорданії [6, с. 218–219].

Зрозуміло, що у складній і суперечливій ситуації, яка складалася тоді на Близькому Сході, СРСР ураховував протиріччя не тільки в стані «імперіалістів», а й слідкував за перебігом політичних настроїв «нових» арабських друзів. Варто підкреслити у цьому контексті той факт, що Москва усе-таки у багатьох моментах хоча й підтримувала арабські країни в їх протистоянні з Ізраїлем, який іде (що відзначалося у дипломатичних документах) «у фарватері імперіалістичної політики», однак не бажала доводити близькосхідну ситуацію до критичної межі, намагаючись використовувати власні впливи у Близькосхідному регіоні для певного стримування сторін конфлікту. До прикладу, радянській посол у Тель-Авіві Д. Чувахін у відповідній «Записці» МЗС СРСР А. Громико від 21 березня 1966 р. підкреслював, що Москві у випадку з Ізраїлем слід вести лінію на підтримання його «нейтрального статусу» у майбутньому, а в арабських країнах слід виступати «проти крайніх антиізраїльських настроїв», зокрема «установки на війну і фізичне знищення Ізраїлю та в принципі за визнання права Ізраїлю на існування» [3, с. 493–494]. І далі посол пропонує Кремлю вести лінію на стримування і критику радикальних політиків арабського світу: «На думку посольства, керівникам арабських країн слід у прийнятній формі і з урахуванням наших відносин із кожним із них роз'яснювати, що за нинішніх умов спроби вирішити арабо-ізраїльський конфлікт силою зброї неминуче були б використані імперіалістичними силами для боротьби з національно-визвольним рухом в арабському світі, а це, своєю чергою, загрожує небезпекою переростання локальної війни у світову війну. Водночас не можна віддавати Ізраїль цілком на відкуп імперіалістам, а слід вести справу до того, щоб шляхом поступового відриву Ізраїлю з-під безроздільного впливу західних держав, наближення його до табору нейтралізму сприятиме тому, щоб викликати в Ізраїлі зміни, які призвели б до можливості досягнення взаємоприйнятних рішень щодо арабо-ізраїльського конфлікту» [3, с. 498].

Отже, варто відзначити у цьому контексті й те, що сучасні дослідники історії конфлікту на Близькому Сході також уважають, що тогочасне керівництво СРСР не бажало війни на Близькому Сході не тільки через загрозу масштабного конфлікту зі США. У Москві були переконані, що Єгипту та іншим арабським країнам не вдасться здобути швидкої військової перемоги.

Навесні 1967 р. відбулося чергове загострення сирійсько-ізраїльських відносин. Офіційний Дамаск негайно звернувся по допомогу до Єгипту. А 13 травня район протистояння з боку Сирії відвідала радянська делегація, яка підтвердила сирійські дані про те, що Ізраїль зосередив на кордоні щонайменше 11 бригад. Як пише із цього приводу Герцог, прем'єр Ізраїлю Леві Ешкол запросив тодішнього радянського посла вирушити разом із ним для інспекції прикордонної смуги, щоб переконатися у повній необґрунтованості чуток про концентрацію там ізраїльських військ. «Насправді там не було, – зазначає він, – не тільки одинадцяти бригад, а й одинадцяти рот. Проте радянський посол відхилив запрошення. Радянський Союз підтримував Сирію, і в ім'я політичної вигоди Москва не збиралася допомагати Ізраїлю спростувати хибні твердження сирійців. Радянський Союз був зацікавлений у зміцненні правлячого режиму Сирії, який надав Москві перший важливий плацдарм на Близькому Сході» [6, с. 222–223]. Як відзначає у своїй статті сучасна російська дослідниця Ксенія Белоусова, котра намагається будь-що виправдати тодішню позицію СРСР, «відмова радянського посла була більш ніж виправдана: він справедливо вважав, що його проведуть по тих місцях, де немає скупчення ізраїльської військової техніки та солдатів», а його поїздка була б, безсумнівно, використана як відволікаючий маневр для наступу на Сирію».

Цікаво і те, що й на початку 1967 р. ізраїльські дипломати неодноразово підкреслювали незацікавленість в ескалації воєнно-політичного протистояння з Дамаском. Так, у кінці січня заступник Гендиректора МЗС Ізраїлю І. Текоа у конфіденційній розмові з послом СРСР Д. Чувахіним підкреслив «прагнення Ізраїлю щодо дотримання миру і спокою на сирійському кордоні». Разом із тим дипломат висловив побажання свого уряду стосовно того, щоб Москва здійснила «відповідний вплив на Дамаск, пояснивши там, що Ізраїль щиро прагне миру» [3, с. 549]. Однак політична реальність виявилася складнішою, ніж уявлялося дипломатам.

У 1967 р., як пише Герцог, «зі стратегічної точки зору для Ізраїлю, що стояв перед мобілізованими і готовими до нападу принаймні на двох фронтах – єгипетському та йорданському – силами ворога, війна була неминучою». Тоді ж Йорданія, як відомо, доєдналася до військового союзу Єгипту та Сирії. У цьому було певне дежавю з 1956 р. У такій критичній ситуації, на думку ізраїльських воєначальників, у них практично не було вибору. Ба більше, ізраїльський уряд неодноразово заявляв, що блокада Тиранської протоки розцінюватиметься як «початок військових дій із боку арабських держав» проти нього [6, с. 226].

Принагідно нагадаємо, що Тиранська протока і Акабська затока являють такий самий випадок у міжнародному морському праві, що Босфор і Дарданелли. Предметом Конвенції про територіальні води та прилеглу до них зону, прийнятої у Женеві в 1958 р. після обговорення її всіма зацікавленими країнами, було питання про визнання свободи мореплавання та про гарантування цієї свободи. Однак, порушуючи міжнародні домовленості, 22 травня 1967 р. президент Єгипту розмістив гарнізон у Шармель-Шейху, оголосивши блокаду Тиранської протоки.

27 травня тодішній МЗС А. Евен повернувся до Ізраїлю з Вашингтону після зустрічі з президентом Л. Джонсоном, британським прем'єром Г. Вільсоном та французьким президентом Ш. де Голлем. Виступаючи на пресконференції у Парижі проїздом додому, він, зокрема, зауважив: «Я здійснив ознайомлювальну поїздку для з'ясування стосунків трьох дружніх урядів до протизаконних заходів, здійснених Єгиптом у Тиранських протоках... Зрозуміло, що мир і протизаконна блокада несумісні. Я пояснив цю тезу видатним французьким, англійським та американським лідерам. Вони представляють три уряди, які десять років тому урочисто зобов'язалися наполягати на міжнародному характері цього морського шляху та здійснювати у ньому своє право на вільне та мирне судноплавство» [4].

Отже, як відомо, 14 травня 1967 р. напередодні Дня незалежності Ізраїлю Єгипет оголосив мобілізацію. 16 травня Ізраїль відповів тим самим. 18 травня розпочали мобілізацію Сирія та Йорданія. З урахуванням географії близькосхідних країн багато часу на перекидання військ до кордонів не знадобилося. 18 травня після стрімкого відходу сил ООН із Сінаю каїрське радіо передало таку офіційну заяву: «Із сьогоднішнього дня не існує міжнародних сил, які захищають Ізраїль. Ми більше не виявлятимемо стриманості. Ми не звертатимемося до ООН зі скаргами. Єдиним методом стане тотальна війна, результатом якої буде знищення сіоністської держави» [5]. Звісно, що тоді президент ОАР не зміг утриматися й від різких антиамериканських випадів.

Наведемо тут окремі думки президента Г.А. Насера, висловлені ним у розмові з послом СРСР Д. Пожидаєвим 22 травня 1967 р., тобто напередодні Шестиденної війни. У документі, зокрема, відзначалося таке: «Насер звинуватив американських імперіалістів у прямому підбурюванні Ізраїлю на провокацію проти Сирії. Він підкреслив, що нині в усіх арабських країнах зростає ненависть до політики США, які роблять усіякий тиск на уряди арабських країн. [...] Президент сказав, що має дані про те, що Ізраїль терміново перекидає більшу частину своїх військ із північних районів до південних кордонів. Ще 14 травня уряд ОАР офіційно повідомив сирійський уряд про готовність ОАР виступити негайно проти Ізраїлю у разі агресії проти Сирії. Відповідаючи на запитання радянського уряду, які, на думку президента, додаткові кроки міг би зробити Радянський Союз, Насер сказав, що це питання зараз має виняткове значення для ОАР і всіх арабів. Президент сказав, що було б дуже важливим, і він просить про це, щоб Радянський Союз виступив із рішучою заявою проти імперіалістичних інтриг на Близькому Сході. Причому Насер просить зробити таку заяву не по лінії ТАСС або агентства «Новості», а від імені уряду, подібно до Радянської заяви у зв'язку з потрійною агресією проти Єгипту в 1956 р. На його думку, бажано, щоб наша заява була спрямована не так проти Ізраїлю, як проти американських імперіалістів, які намагаються повторити історію 1956 р. і нав'язати арабам своє панування» [3, с. 562].

У Москві тоді ж продовжували маневрувати, зрозуміло, беззастережно підтримуючи позицію своїх арабських союзників у конфліктній ситуації, що складалася на Близькому Сході. Показовим у цьому контексті є таємні вказівки МЗС СРСР А. Громико радянському представнику в ООН. У документі підкреслювалося таке: «У зв'язку з наміченим засіданням Ради Безпеки щодо становища на Близькому Сході керуйтеся таким. 1. Вам необхідно встановити тісний контакт із делегаціями ОАР та Сирії та погоджувати з ними всі свої дії. Якщо представники ОАР та Сирії, як і раніше, заперечуватимуть проти розгляду питання про становище на Близькому Сході в Раді Безпеки, Вам слід підтримати їх, використовуючи мотиви, які вони висунуть в обґрунтування такої позиції. При цьому Вам слід наголошувати на тому, що Ізраїль і ті, хто стоїть за його спиною, повинні припинити провокаційно-агресивні дії проти арабських держав. [...] 2. Під час обговорення питання щодо положення на Близькому Сході по суті

Вам слід керуватися заявою Радянського уряду від 23 травня. При цьому слід рішуче засудити провокаційно-агресивну позицію Ізраїлю та тих, хто його підтримує, та виступити на захист обґрунтованих та правомірних дій ОАР, Сирії та інших арабських держав, які переслідують оборонні цілі. 3. У разі якщо будуть спроби в тій чи іншій формі засудити позицію ОАР та рішення Генерального Секретаря про виведення військ ООН з Близького Сходу, Вам слід підтримати позицію ОАР та рішення У Тана, аргументуючи це тим, що ОАР як суверенна держава має безумовне право вимагати негайного виведення військ ООН з її території у час. 4. Не можна виключати того, що будуть спроби внести до Ради Безпеки проекти резолюцій, які засуджували в тій чи іншій формі Сирію та ОАР або Сирію, ОАР та Ізраїль, ставлячи Ізраїль на одну дошку з арабськими державами. У цьому разі Вам слід відхиляти такі проекти резолюцій. У разі якщо представники ОАР та Сирії висловлять побажання, щоб Радянський Союз застосував вето проти таких проектів резолюцій, Вам слід це зробити, щоб не допустити рішення, яке засуджує арабські держави» [3, с. 560–561].

Сьогодні, в нових умовах, коли розкриваються деякі невідомі обставини перебігу подій на Близькому Сході і з'являються нові свідчення, дехто з дослідників робить висновки, що у тодішньому керівництві у Кремлі не було єдиної думки щодо можливої участі в конфлікті арабських країн. Зокрема, певну «миролюбність» дехто з істориків приписує голові Ради Міністрів СРСР Олексію Косигіну. Так, за свідченням тимчасового повіреного у справах СРСР в Каїрі Погоса Акопова, під час візиту військового міністра Єгипту Бадрана до Москви 25–28 травня 1967 р. Олексій Косигін рішуче не радив Насеру воювати. «Єгиптянин мав доручення заручитися підтримкою Москви у зв'язку з наміром Насера завдати «превентивного удару» по Ізраїлю. Щодня він доповідав про перебіг переговорів Насеру і знову і знову отримував указівки добиватися згоди радянського керівництва. Однак Олексій Косигін від імені політбюро ЦК КПРС із першої зустрічі твердо заявив: «Ми не можемо схвалити такий крок». Радянський прем'єр не приховував причин: «Зіткнення може порушити питання про залучення до конфлікту великих держав». І далі: «Ми надто довго воювали в умовах, коли у нас не було вибору, і знаємо ціну війни», – нібито заявив він єгипетському гостю [5].

Маємо бути об'єктивними. Ізраїль несе свою частку провини за ескалацію близькосхідного конфлікту. І хоча уряд Ешкола намагався відійти від жорсткої зовнішньополітичної лінії Д. Бен-Гуріона, це йому так і не вдалося зробити. Військові в Ізраїлі стали відігравати важливу роль у прийнятті політичних рішень. Роль «військової верхівки», як про це пише радянсько-російська дослідниця Ірина Звягельська, напередодні війни 1967 р. значною мірою посилилася, оскільки прем'єром став поміркований політик Л. Ешкол, який був не в змозі «контролювати» розроблення військової стратегії і цілком покладався на «рекомендації воєнного командування» [7]. З іншого боку, як пишуть Р. та У. Черчилль, у Насера тоді склалося «спотворене уявлення про ситуацію внаслідок повної нездатності єгипетської розвідки правильно оцінити співвідношення сил» [4]. Отже, долаючи певний спротив і критику великих держав, країни-антагоністи впевнено рухалися до нової війни в регіоні.

Висновки. Не будемо тут зачіпати тему перебігу військових дій, оскільки це не є метою даної розвідки. Однак варто, на нашу думку, наголосити на деяких моментах, які мали вплив на подальший розвиток затяжного конфлікту на Близькому Сході.

По-перше, Шестиденна війна, точніше її результати, стали стимулом для основних політичних акторів у пошуку компромісних рішень у врегулюванні ситуації у регіоні. Наслідком саме таких кроків стали єгипетсько-ізраїльський мирний договір (1979) та аналогічний договір з Йорданією, укладений у 1994 р.

По-друге, окрім відомих «територіальних надбань» Ізраїлю, найголовнішим уважалося встановлення його воєнно-політичного контролю над Єрусалимом та проголошення його столицею. Ба більше, тоді, за оцінками експертів, із військового погляду Ізраїль був здатний узяти Каїр та Дамаск. Нагадаю, що розгром єгипетської армії був катастрофічним: у полон потрапили близько 5 тис офіцерів і генералів.

По-третє, четвертий Саміт Ліги арабських держав, що відбувся 29 серпня 1967 р. у Хартумі і який став відомим своєю «екзистенційною» резолюцією «Трьох Ні» стосовно Ізраїлю (Ні миру з Ізраїлем, ні визнанню Ізраїлю, ні переговорам з Ізраїлем), означав, що будь-які перспективи миру в регіоні відклалися до грецьких календ.

По-четверте, для США перемога Ізраїлю означала тоді певні дипломатичні та іміджеві мінуси, адже на Близькому Сході відбувся безпрецедентний ріст антиамериканських настроїв. Співчуття Єгипту, Сирії та Йорданії виявили навіть консервативні арабські режими.

Насамкінець відзначимо таке. Певні тактико-дипломатичні акценти у протистоянні США та СРСР на Близькому Сході були зіставлені під час відомої зустрічі О. Косигіна та Л. Джонсона в Гласборо

23–25 червня 1967 р. Ця зустріч підвела своєрідну тимчасову межу під черговим раундом протистояння наддержав у регіоні. Цікаво, що невелике місто Гласборо (Нью-Джерсі) було вибрано тому, що Косигін не бажав зустрічатися з президентом США у Вашингтоні з огляду на негативну реакцію арабів, не кажучи вже про Пекін. Стосовно близькосхідної проблеми під час переговорів Джонсон не прагнув виправдовувати політику Ізраїлю, а Косигін, зі свого боку, наполягав на якнайшвидшому виведенні ізраїльських військ з окупованих територій, але при цьому визнавав його право на незалежне існування. Згодом компромісна позиція СРСР і США знайшла відображення у відомій миротворчій резолюції РБ ООН № 242.

Література:

1. Каштанов К. Позиция Советского Союза в ближневосточном кризисе 1967 года: взгляд из Вашингтона, 2013. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9468/2/%D0%9A%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf>.
2. Шібель В.М. Мирний процес палестино-єврейського міжнародного конфлікту: уроки минулого. *Грані*. 2013. № 11. С. 130–137.
3. Ближневосточный конфликт: Из документов АВП РФ. 1947–1967. Т. 2. 1957–1967. Москва : МФД, 2003. 704 с.
4. Черчилль Р. и У. Шестидневная война. Иерусалим : Библиотека-Алия, 1975. URL: https://vtoraya-literatura.com/pdf/aliya_017_churchill_shestidnevnaia_vojna_19_75__ocr.pdf.
5. Кречетников А. Шестидневная война и СССР: «Затевать мировую войну не собираемся». 09.06.2017. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-40188604>.
6. Герцог Х. Арабо-израильские войны / под. ред. И. Коэна и Е. Бараса. Т. 1. London : Nina Karsov, 1986. URL: https://vtoraya-literatura.com/pdf/herzog_arabo-izrailskie_vojny_tom1_1986__ocr.pdf.
7. Звягельская И.Д. Роль военной верхушки в формировании государственной политики Израиля. Москва : Наука, 1982. 160 с.